

En een ander: „Hij onderhandelt niet goed met Sjahrir”.

15. De terechtstelling van Mussert werd zonder uitzondering rechtvaardig gevonden. De algemeene conclusie was dat hij den kogel verdiend had, omdat hij een landverrader was. Een schreef zelfs: „Hij had gevierendeeld moeten worden”.

16. De vraag: „Hoe denk je over de toekomst van ons land?” luidden de antwoorden:

„Ons land moet weer opgebouwd worden”.

„Als het zoo doorgaat, wordt het niet veel”.

„Het gaat verkeerd”.

„De toekomst lijkt niet erg rooskleurig”.

„De menschen zijn veel te lui, er zijn veel te veel stakingen”.

Op vraag 17: „Noem eens goede dag- en weekbladen” kwamen de volgende antwoorden binnen: „De Nieuwe Prov. Groninger Courant”, „Trouw”, „De Waarheid”, „Het Vrije Volk” en „Het Groninger dagblad”.

„De Nieuwe Prov. Gron. Courant” kwam als no. 1 uit de bus.

„Trouw” moest het doen met no. 2.

Ziehier het resultaat van de enquête, die ik instelde naar de vormende waarde van het gegeven onderwijs en — dat vooral — van de huiselijke opvoeding. De invloed van huis was heel duidelijk te constateeren. Door dit onderzoek ben ik nog eens weer versterkt in mijn oordeel, dat de Chr. school weinig meer kan doen dan te accentueeren datgene wat het gezin als van hooge waarde waardeert.

Maar dat is dan ook zeer belangrijk!

K. v. H.

GRONINGER BRIEVEN

Amice frater.

Zoo kom ik tot het uitgangspunt in het geval, dat thans ons nog bezig houdt, terug: de aanwijzing door Prof. Dooyeweerd van een volgens hem verheugend verschijnsel inzake het kerkelijk conflict; dit n.l., dat men van kerkelijke zijde, d.w.z. door de Synode van Utrecht 1943, en daarna, met haar belijden en haar tucht, diegenen niet lastig viel, die inzake de „onsterfelijke ziel” of ook de „redelijke ziel” van de „gangbare mening” bleken af te wijken. Daar kwam het gewoon gezegd op neer.

Om nu mijn reactie op zulke bewering goed te verstaan, moeten wij ook hier met het begin beginnen. Wij zijn toch niet altijd even sterk in de geschiedenis; wij kennen de jaartallen allicht nog wel, maar zijn vergeten, wat er in gebeurd is, en het is inzonderheid de „histoire contemporaine”, de allernieuwste geschiedenis, ook der kerk, die sommige lieden gaarne verduisteren, zoo niet verdonkeremen willen.

Wij moeten dus in herinnering roepen, dat de Synode van Utrecht in 1943 niet alleen een bindende uitspraak, een bindend belijden ons bood omtrent het genadeverbond en den doop, maar ook inzake allerlei andere zeer belangrijke punten, als zelfonderzoek, algemeene genade, de twee naturen van Christus, de pluraliteit der kerk, en de onsterfelijke ziel der ziel. Zoo luidt het opschrift boven dit stuk belijdenis en zoo werd dit aangevochten woord ook in het belijden zelf opgenomen en als echt geijkt.

Welnu, een ieder weet, dat de wijsbegeerte der wetsidee — W. d. W. — bij dit geval betrokken was. En het is zeker een punt, niet minder belangrijk dan de leer van den doop, daar het hier, zooals de Synode zelf zegt, gaat om de hoogstbelangrijke vraag, of er niet konden zijn, die aan de door allen aanvaarde belijdenis aangaande het voortbestaan na den dood, zij het dan onbedoeld, tekort zouden doen. Te kort doen met ter daad. Het gaat hier dus om een vraag omtrent de eeuwigheid, en niet om een tijdelijk veronderstellen totdat het tegendeel, hier op aarde reeds, mocht blijken.

Nog nader wordt gezegd — in de toelichting, maar die zegt ons wat de Synode met haar belijden bedoelde — dat het gaat om de leer aangaande den mensch.

Ook hier was meningsverschil gebleken, en wel zoo erg, dat de Synode het noodzakelijk vond de kerk opnieuw te doen belijden in gehoorzaamheid aan Schrift en belijdenis. Te belijden, wat de Heere ons daaromtrent gebiedt te gelooven.

Nu vond ik het heelmaal niet erg, dat ook over deze zaak in onzen kring gehandeld werd.

Het woord onsterfelijke komt, naar ik meen, maar tweemaal voor in de Schrift, de eene maal, I Kor. 15: 53 en 54, waar staat dat dit sterfelijke onsterfelijke zal aandoen, en de tweede maal in I Tim. 5: 16, waar gezegd wordt van den Heere der heeren, dat Hij alleen onsterfelijke heeft.

En nu kan dat woord wel, naar de Schrift, worden gebruikt, maar wij weten ook wel hoe het ongelooft en de revolutie er soms prat op gaan, dat zij de onsterfelijke der ziel belijden, maar dan zoo als Montesquieu het eens zei: „Je suis charmé de me croire immortel comme Dieu même”. Hij wist niet, of God wel bestond, maar hij was verrukt te mogen gelooven onsterfelijke te wezen zooals God.

Trouwens, dat lag ook in de heidense gedachte.

En waarom zouden wij ons dus niet goed bezinnen op deze zaak, die ook door Dr A. Kuyper en prof. H. Bavinck ter sprake werd gebracht, zonder dat iemand daar een „meening” zag, die voor ons belijden gevaarlijk zoude zijn?

Ons kerkelijke leven moet toch niet op een kerkhof beginnen te gelijken, waar, zooals Job het zegt, „de vermoelden rusten van kracht en de gebondenen te zamen in rust zijn”. Job 3: 17, 18.

En is dat niet ook de rust, die men in synodocratischen kring zoo lief heeft?

Daar zijn helaas thans te veel lieden, die hun mening gaarne bijzetten in een synodaal familiegraf, zeggende: die geleerde mannen zullen het wel weten. Erger val is, geloof ik, voor onze kerken niet denkbaar.

Zoo kwam er dus een belijdenisuitspraak aangaande het belijden van de onsterfelijke der ziel.

Nu beteekent zulk een uitspraak iets of niets. Het laatste mogen wij toch niet veronderstellen. Wij mogen niet meenen, dat een synode in een speelsch oogenblik zou zeggen: laat ons over die zaak nu eens opnieuw vertellen, wat wij moeten belijden.

Nee, er waren verschillende meeningen en de Synode koos er een. Andere meeningen, en dat gold ook de W. d. W., gaven reden tot ernstige bezorgheid. Maar het „onder ons gangbare spraakgebruik”, waartegen dr Kuyper reeds bezwaren opperde, moest worden vastgelegd voor altijd en voor allen.

Boven dit belijdenisstuk werd geschreven: onsterfelijke der ziel, en in het belijden zelf werd die term streng gehandhaafd, en nader in de toelichting toegelicht. Zoo was de waarheid. Zoo zeide het wel niet altijd de Schrift, maar de kerk behoorde daaraan vast te houden. Het ging hier om de zgn. dichotomie — de leer dat de mensch bestaat uit lichaam en ziel. De „onder ons gangbare mening” daaromtrent — niet nog omtrent het voortbestaan in de eeuwigheid, maar dit kon komen — werd kerkleer.

De toelichting wees duidelijk aan, wat de Synode bedoelde. Daarin werd in hoofdzaak uitgesproken wat men gewoon is — alweer de gangbare mening — met den naam zelfstandigheid of substantialiteit der ziel uit te drukken.

Dit woord substantie werd in het belijden zelf vermeden, maar niet, omdat men dit woord niet wilde, doch omdat zich aan die uitspraak allerlei filosofische meningsverschillen vastmoeden, waarover de Synode het althans nu — zoo staat het er — nog niet noodig of wenschelijk heeft geacht zich uit te spreken.

Het kan derhalve nog wel eens noodig zijn, dat de Synode belijdenisuitspraken gaat geven omtrent filosofische meningsverschillen. Dit is al vreemd, maar wie gaarne een permanente Synode wil, zou hier het perpetuum mobile — de altijd durende beweging — zoo ongeveer hebben benaderd. Zoo staat het in de toelichting, en een wijsgeer moet nu niet zeggen, dat dit slechts de toelichting is. Die werd in opdracht van de Synode geschreven en het moderamen vond er de gedachte der Synode in. Wij kunnen ook niet anders, omdat wij deze Synoden ernstig nemen.

Want welke wetgever in den staat zegt, als zijn voorstel wet is geworden: werp nu de toelichting maar in den kachel? Hier werd de toelichting zelfs na de wet gegeven, als ik het wel heb.

Trouwens, wat de kerkelijke rechtspraak betreft, is er al iets veel ergers geschied, en men moet tot de revolutionaire rechtspraak afdalen om de kerkelijke hier te verstaan.

Ja erger nog, de uitspraak op grond waarvan de veroordeelingen plaats vonden, wordt gewijzigd, maar de veroordeeling gehandhaafd, zoodat men hier denken moet aan de verklaring van een wijsgeer, die zeide geen bezwaar te hebben tegen eeuwige waarheden, als hij maar onder eeuwig mocht verstaan een week of wat.

Het staat nu zoo, dat de Synode althans nu nog niet zich wilde uitlaten over de substantialiteit en wat daarmee in verband staat.

En ook dat „althans nu nog niet” heeft toch zeker ook zijn betekenis. Want wie meent, dat zij van oordeel zoude zijn geweest, dat de verdedigers der andere mening dan de „gangbare”, hun geschut zouden opbergen, die zou veronderstellen, dat de mannen der Synode het buskruit niet hadden uitgevonden. Voor onnoozel moet men hen niet aanzien noch hen, die deze andere mening voorstonden.

Het kan dus nog komen. Maar nu nog niet.

Hoe dit echter ook zij, elk stuk der nieuwe belijdenis, aan de kerken bindend opgelegd, was als een Damocleszwaard opgehangen aan het dunne draad van hiërarchische willekeur.

En zie, als nu diegenen, die met schrik en ontsteltenis zagen, na hun ernstig protest tegen zulk een gang van zaken, dat één enkel stuk werd uitgekozen, om enkele hoofden, die men kwijt wilde, te treffen, hoe kan men dan ooit verwachten, dat zulke mannen even daarna gelegenheid zoeken, met welbehagen op te zien naar het doen dezer betrokken Synoden, en met verheuging te constateeren, dat er ten aanzien hunner afwijkende mening geen kwaad is geschied?

En toch gebeurde het hier. Dat was mijn grief en daartegen rees mijn protest. Maar bovendien, is hier ook een onbegrijpelijke vergissing.

Prof. D. zegt, dat deze uitspraak der Synode van

Utrecht inzake de onsterfelijke volkomen juist is, en ook zijn meening dekt, want het zou hier niet gaan om opvattingen, maar slechts om spraakgebruik, niet dus om den inhoud, maar om den vorm van het belijden, om de terminologie.

En zou men aan die terminologie zoo hangen? Alle woord, ook het woord „hart” is zwaar belast, evenals het woord „ziel”.

Nu sta ik versteld. En stellig velen met mij, die de W. d. W. met vreugde hebben begroet.

Want wij hebben geleerd, dat de worsteling der christenheid tegen paganisme en humanisme juist daarom steeds zoo moeilijk was, omdat de christendenkers, in de eerste eeuwen en later in de dagen der reformatie, menigmaal de heidense en humanistische termen overnamen, al wilden zij er een anderen denkinhoud in leggen, terwijl de wereldsche wijzen vaak schriftuurlijke termen aanwendden, om de geloovige christenen van streek te brengen.

Het kwam er dus niet alleen op aan, om weer zuiver schriftuurlijk te leeren denken, maar ook om een daarmee overeenkomende, zuivere terminologie te verkrijgen, opdat wij voor een val in de vele wijsgeerige valstrikken zouden worden behoed.

Die nieuwe terminologie werd voor ons gewone menschen een uitermate moeilijk ding.

Want als zelfs een wijsgeer als prof. Sassen klaagt over de moeilijk verstaanbare taal van de W. d. W., wat moeten wij dan?

Een Fransch dichter, slachtoffer van de filosofie en van de slachthijl der revolutie, heeft zijn taal eens ongeveer aldus geteekend: volmaakt, als zij onhandelbaar, onhandelbaar als zij volmaakt is.

Voor hem zelf gold dat zeker niet.

Maar wat het Nederlandsch van de W. d. W. betreft, heb ik vaak om wat liefs gewild, dat zij in het taale deeg harer terminologie af en toe eens wat gist van den Franschen slag had gemengd. Want het kostte ons soms slapeloze nachten. Echter — wij troostten ons weer, want wij vertrouwden, en hadden de begeerte lief en liep alle redeneering weer uit op de Schrift, dan troffen wij, na een bange woestijnreis ook weer ons Elim met zijn twaalf waterfonteinen en zeventig palmboomen. Ik heb een flink publiek van heel gewone lieden avond aan avond zien luisteren met groote inspanning naar een uiteenzetting omtrent de betekenis der historie, en al ging het allicht wel eens boven hun begripen, de belangstelling bleef tot het eind.

En daar was zeker niets in van dat wonderlijke verschijnsel onzer dagen, nu een geestelijk verwilderde jeugd als muggen op de kaars aanvliegt op de mystieke dronkemaanstal van moderne wijsgeeren, meenend, dat de diepste dingen worden blootgelegd, als niet dan onverstaanbare klanken worden geuit.

Daar was en is gelukkig nog een hartelijke begeerte, om in ons denken en in ons spreken over de hoogste dingen al dichter te komen bij de Schrift. Daar gaat het ook om inzake de verhouding van lichaam en ziel. Het geval interesseert velen niet heel erg, omdat geen sterveling ons de diepten van het menschelijk bestaan zal kunnen bloot leggen. Maar wij willen gaarne begeerig inblikken in den rijkdom, die God ons dienaangaande heeft geopenbaard, en daarvan dan ook zoo goed mogelijk leeren spreken.

Ik wil hopen, dat prof. D. nu niet zal doen als Bilderdijk, die toen zijn uitgever hem eens een handschrift terugzond met de kanteekening: dat begrijp ik niet, de copie retourneerde, met onder die kanteekening gezet: dat behoef ook niet.

Zoo leven wij niet onder elkander, hoezeer ons kort begrip menigmaal beklagend.

Het gaat hier om groote dingen. Ook om de toekomst onzer kerken. Het gaat om het doen van Synoden, die heden belijden, en dan haar slachtoffers kiezen, en morgen als dit geschied is, haar belijden wijzigen, om niet-bedoelde gevolgen te voorkomen.

Het gaat er om, of het verdedigbaar is voor een wetenschappelijk man, om, als zijn werk wezenlijk wordt geraakt door eenzelfde lichtzinnig kerkelijk gedoe, zich te verblijden omdat nu juist zijn meening niet zou zijn geraakt. Of moet men nu waarlijk bij de W. d. W. gaan inzien, dat opvatting en term twee dingen zijn, die met elkander niets hebben te maken? Dan is het met de Calvinistische wijsbegeerte uit. En kijk ik er althans niet weer in.

Met hartelijke groeten

en heilbode uw toegenegen

MARNIX.

STEMMEN UIT ONZE KERKEN

Hooggeachte Redactie! De vermelding van den naam van Ds van Wijk in mijn adres aan de Synode van Zwolle is in 't verband waarin het voorkomt, ten onrechte geschied.

Ik meen dit openlijk te moeten erkennen en aan Ds van Wijk mijn verontschuldiging aan te bieden.

Met dank voor de opneming,

J. S. POST.

Axel 22 Sept. '46.

Ze
Om
o.m. d.
Synode
confess
band h
Ik ha
brieven
Met

Wol

NAS
da Mey
woord
nen de
niet een

A.
„Of
uitspr
in ove
B.
volgem

1. E
dat in
aanv
Groot
kingen
van de
uitdru
zakelij

ook, d
scholen
ze m.
2. O
en der
heeft i

3. I
meent
na hun
niet g
waren.

4. D
onders
kan ve
wat in

5. T
uitspra
rusten,
de onj
gezien
ik onj

6. Z
betoog
7. H
oorloof

8. D
beliden
teeren
zelf ge
uitspra
aanbot

making
on-offi
eisch v
ontrein

lijken
raden
9. Ex
van an
U even
betreff
noemen

10. 2
voor te
niet in
medede
besliss
in over

11. O
C. C
woord

Tot 2
dat ds C
van de
DEEL v

de reeds
ander
tegenstr
gemaakt
was dus

een bind
wat Hitt
neel ver
volgens
verschil

CORRE

De ab
de inhou
gelieven
zullen d
Voor het
boekbind

— Tot
oversta